

New
Direction

Dr hab. Radosław Rogoza, prof. AEH

CZY STRAJKI ROLNIKÓW POLARYZUJĄ CZY JEDNOCZĄ SPOŁECZEŃSTWO ORAZ

**Jak na te postawy wpływają
ciemne cechy osobowości?**

Founded by Margaret Thatcher in 2009 as the intellectual hub of European Conservatism, New Direction has established academic networks across Europe and research partnerships throughout the world.

newdirection.online @europeanreform

	Streszczenie	5
	Najważniejsze wnioski	5
1	Zielony Ład	7
2	Metoda	9
3	Wyniki	12
4	Omówienie wyników	18
	Bibliografia	20

STRESZCZENIE

Zapowiedź wprowadzenia Zielonego Ładu do państw Unii Europejskiej wywołała aktywne protesty wśród wielu mieszkańców Wspólnoty – w tym Polski. Celem niniejszego badania jest zbadanie jakie są postawy i stosunku Polaków wobec efektów Zielonego Ładu, Zielonego Ładu samego w sobie, rolników czy importu towarów z Ukrainy. W tym celu, zebrano odpowiedzi od reprezentatywnej (ze względu na płeć, wiek i miejsce zamieszkania) próby dorosłych Polaków ($N = 252$; 54% kobiet). Wyniki przeprowadzonych analiz pozwoliły na wyciągnięcie kilku wniosków. Ciemne cechy osobowości (narcyzm, makiawelizm i psychopatia) okazały się w niewielkim stopniu być powiązane z postawami oraz stosunkiem wobec Zielonego Ładu. Większość osób badanych, bez względu na preferencje polityczne oraz inne zmienne demograficzne, zgadzała się z zakładanymi efektami Zielonego Ładu. Jednocześnie, zbliżona liczba osób posiadała wrogi stosunek wobec Zielonego Ładu, jeśli została zapytana o to wprost. Otwarta postawa wobec Zielonego Ładu polaryzuje

społeczeństwo. Wizerunek rolników okazał się pozytywny, chociaż protesty były oceniane mniej entuzjastycznie przez część badanych osób, zwłaszcza deklarujących oddanie głosu na Lewicę oraz w mniejszym stopniu, na Koalicję Obywatelską. Wyniki badania wskazują, że ogółem, Zielony Ład jest negatywnie postrzegany przez zdecydowaną większość osób badanych. Ponadto, większość osób badanych postrzega zagrożenie dla polskiej i europejskiej polityki rolnej w importowaniu towarów z Ukrainy, które zdaniem osób badanych – powinny podlegać takim samym zasadom jak te produkowane w obrębie Unii Europejskiej. Wyniki obecnego badania wskazują, które elementy związane z Zielonym Ładem w sposób szczególnie polaryzują polskie społeczeństwo oraz podkreślają, że tego typu programy powinny być poprzedzone intensywnymi programami edukacyjnymi.

Słowa kluczowe: ciemna triada osobowości, polaryzacja, Zielony Ład

NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI

- Wielkość efektów relacji pomiędzy narcyzmem, makiawelizmem i psychopatią a postawami i stosunkiem wobec Zielonego Ładu i rolników – jest niska
- Większość badanej próby, bez względu na preferencje polityczne wspiera efekty Zielonego Ładu (np. zwiększenie udziału upraw ekologicznych, realizowanie strategii od pola do stołu, dbanie o dobrostan zwierząt)
- Zielony Ład polaryzuje polskie społeczeństwo, a największe różnice są widoczne pomiędzy mieszkańcami wsi i metropolii oraz ze względu na preferencje polityczne
- Polscy rolnicy cieszą się dużym poparciem, jednak protesty mogą przyczynić się do osłabienia tego wizerunku wśród części społeczeństwa
- Ponad 80% badanej próby postrzega import towarów z Ukrainy jako zagrożenie

ZIELONY ŁAD

Badania naukowe jednoznacznie wskazują, że żyjemy w czasach postępujących zmian klimatycznych, które nie omijają Europy (Seneviratne i in., 2006). Jest to problem, który może doprowadzić do szeregu negatywnych konsekwencji takich jak między innymi zwiększenia strat w rolnictwie, zniszczenia w infrastrukturze, czy w końcu zwiększenia śmiertelności ludzi (Chaabouni, Saidi, 2017; Jenkinson i in., 1991). Aby przeciwdziałać tym skutkom w Europie, Rada Europejska wyznaczyła cel Unii Europejskiej, aby do 2030 roku ograniczyć emisję CO₂ o 55% względem roku 1990 oraz aby do 2050 roku osiągnąć neutralność klimatyczną (Rada UE, 2023). Plan opisujący zmianę transformacyjną jest Europejski Zielony Ład (zwany dalej: Zielony Ład; Komisja Europejska, 2019), który odnosi się do wielu gałęzi gospodarki i społeczeństwa (np. transportu, przemysłu, energetyki, budownictwa, rolnictwa). W przypadku rolnictwa, częścią Zielonego Ładu jest strategia „Od pola do stołu”, której celem jest promowanie sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego. Głównymi celami tej strategii są: zrównoważona produkcja, przetwórstwo, dystrybucja i konsumpcja żywności jak również zapobieganie stratom i marnotrawieniu żywności. Cele te mają zostać

spełnione dzięki zmianom polegającym na wymuszeniu ograniczenia w stosowaniu środków ochrony roślin, nawozów i antybiotyków, jak również poprawę standardów w zakresie dobrostanu zwierząt i regulację marnotrawienia żywności. Zmiany te są uwzględnione w normach GAEC, które dotyczą uzależnienia otrzymywania płatności w ramach Wspólnej Polityki Rolnej od ich spełnienia. Normy te dotyczą trwałych użytków rolnych, ochrony torfowisk, zakazu wypalania gruntów, ustanowienie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych, zarządzania orką, ustaleniu minimalnej pokrywy glebowej w okresie zimowym, zmianowanie oraz dywersyfikację upraw oraz ustalenie minimalnego udziału powierzchni obszarów nieprodukcyjnych. Zapowiedź wprowadzenia tych norm, w połączeniu ze zwiększonym importem towarów rolnych z Ukrainy (przykładowo: raport Najwyższej Izby Kontroli (2023) wskazuje wzrost importu kukurydzy o 30 000%, pszenicy o 17 000%), w efekcie którego doszło do destabilizacji rynku rolnego. W połączeniu z niepewnością związaną z brakiem odpowiednich kampanii edukacyjnych związanych z wprowadzeniem Zielonego Ładu, w Polsce jak również w całej Europie doszło do intensywnych protestów rolników.

Czym jest afektywna polaryzacja?

Afektywna polaryzacja definiowana jest jako ogólna tendencja do wrogości wobec innych przy jednoczesnym wyolbrzymianiu własnych dokonań (Druckman, Levendusky, 2019). Innymi słowami, polaryzacja odnosi się do jakiegoś rodzaju podziału, w którym występują my oraz oni, co w psychologii społecznej często opisywane jest jako in-group oraz out-group (Tajfel, Turner, 1986). Zwyczajowo, zjawisko polaryzacji afektywnej bada się w stosunku do preferencji politycznych, przykładowo, w Stanach Zjednoczonych bada się różnice we wzajemnym postrzeganiu się przez Demokratów oraz Republikanów (Finkel et al., 2020; Iyengar i in., 2012). Pomimo tego, że w wielu państwach europejskich podział na partie polityczne jest bardziej zróżnicowany, zjawisko polaryzacji afektywnej również jest przedmiotem intensywnych badań, w tym w Polsce (Górska, 2019; Reiljan, 2020; Turner-Zwinkels i in., 2023). Jest to zjawisko istotne, ponieważ niesie za sobą szereg negatywnych konsekwencji takich jak unikanie interakcji z osobami o odmiennych poglądach, jawna antypatia, świadoma dyskryminacja ich praw, czy nawet stosowanie przemocy politycznej

(Berntzen i in., 2023; Gidron i in., 2019; Harteveld i in., 2022; Lelkes, 2016). Zjawisko polaryzacji afektywnej szkodzi podstawowym zasadom demokratycznych społeczeństw, dlatego też postrzegane jest jako zjawisko negatywne, a wręcz destrukcyjne (Kingzette i in., 2021).

Źródeł afektywnej polaryzacji można doszukiwać się w wielu różnorodnych miejscach takich jak różnice światopoglądowe, sposób prezentowania informacji w mediach tradycyjnych oraz społecznościowych, czy też wpływy rodzinne (Bakshy i in., 2015; Iyengar i in., 2018; Lelkes i in., 2017; Levenduski, 2009). Wyniki omawianych badań wskazują, że te same wydarzenia, mogą być zupełnie różnie interpretowane przez różne środowiska, co wtórnie prowadzi do jeszcze większej niechęci wobec drugiej strony. Jedną z przykładów sytuacji, która posiada możliwość polaryzowania polskiego społeczeństwa jest ogólnopolski protest rolników, który miał miejsce zimą i wczesną wiosną 2024 roku. Niniejsza praca jest ukierunkowana na zbadanie czy strajk ten doprowadził do pogłębienia się polaryzacji polskiego społeczeństwa.

Ciemna Triada Osobowości

Termin ciemna triada osobowości został wprowadzony do literatury przez Paulhusa i Williamsa (2002) aby opisać konstelację trzech cech osobowości – narcyzmu, makiawelizmu oraz psychopatii, które łączyła wysoka społeczna szkodliwość połączona z promowaniem siebie, dwulicowością oraz agresywnością (Rogoza i in., 2022). Większość badań prowadzona w tym nurcie jest zgodna, że cechy, które charakteryzują się brakiem empatii oraz manipulacją interpersonalną mogą być określane mianem „ciemnych” cech osobowości (Furnham i in., 2013; Jones, Figueredo, 2013; Paulhus, 2014). Nadając porządek definicyjny, narcyzm określany jest jako roszczeniowe poczucie bycia lepszym niż inni (Krizan, Herlache, 2018). W literaturze często wyróżnia się dwie formy narcyzmu – wielkościowy oraz nadwrażliwy, jednakże w kontekście badań nad ciemną triadą bada się niemalże wyłącznie ten pierwszy (Trahair i in.,

2020). Narcyzm wielkościowy można scharakteryzować jako mieszankę wielkościowego postrzegania siebie, poszukiwania uwagi z jednej strony oraz tendencji do wykorzystywania oraz przedmiotowego traktowania innych z drugiej (Wink, 1991; Miller i in., 2021). Psychopatia definiowana jest jako orientacja na oszukiwanie i wykorzystywanie innych, podszyta szeroko zakrojonymi tendencjami antyspołecznymi (Cleckley, 1941; Rogoza, Ciecuch, 2020). Odnosi się ona przede wszystkim do antagonizmu – braku empatii, oszukiwania i agresji oraz rozhamowania – impulsywności oraz braku odpowiedzialności (Hare, Neumann, 2008, Lynam, Miller, 2015). Ostatnią z cech jest makiawelizm, który można zdefiniować jako orientację typu „cel uświęca środki”, która dopuszcza stosowanie manipulacji, odrzuca moralność i przyjmuje w zamian cynizm i wrogość wobec społeczeństwa (Christie, Geis, 1970; Kowalski i in., 2021).

Problem Badań Własnych

Celem niniejszej pracy jest zbadania, czy odbywające się w ostatnich miesiącach protesty rolników związane m. in., z Zielonym Ładem oraz niekontrolowanym importem towarów z Ukrainy polaryzują czy też może jednoczą polskie społeczeństwo. Dodatkowo, analizie poddano czy ciemne cechy osobowości (tj., narcyzm, makiawelizm i psychopatia) są powiązane z tym procesem. W przeprowadzonym badaniu uwzględniono dwa rodzaje stosunku wobec Zielonego Ładu – w pierwszej kolejności oceniono stosunek wobec zakładanych efektów (np. zwiększenie dobrostanu zwierząt, zwiększenie udziału ekologicznych upraw kosztem cen produktów), zaś w

drugiej – przedstawiono negatywistyczne pozycje negujące koncepcję Zielonego Ładu bez podania wyraźnej przyczyny. Ponadto, uwzględniając postulaty protestujących rolników, w badaniu uwzględniono również skalę do pomiaru postaw wobec importowania towarów z Ukrainy. W dalszej kolejności badania, ocenie poddano również stosunek wobec rolników, organizowanych przez nich protestów, Zielonego Ładu oraz importu towarów z Ukrainy. Następnie, analizie poddano, czy różnorodne zmienne demograficzne jak płeć, miejsce zamieszkania oraz preferencje polityczne polaryzują badaną grupę.

2

METODA

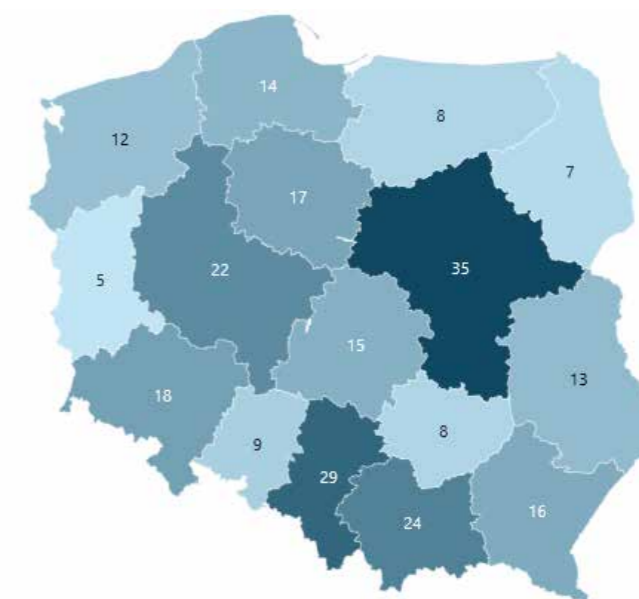
Osoby badane i procedura

Badanie zostało przeprowadzone metodą CAWI na grupie $N = 252$ dorosłych Polaków w wieku od 19 do 77 lat ($M = 48.35$; $SD = 16.58$; 54% kobiet). Próba została dobrana ze względu na kwoty odpowiadające populacji dorosłych Polaków, ustawione dla płci, wieku oraz miejsca zamieszkania. Większość osób badanych zamieszkiwała tereny wiejskie (39.7%) lub małe miasta do 100 tysięcy mieszkańców (34.1%). Pozostała część respondentów, zamieszkiwała miasta duże (między 100 a 500 tysięcy mieszkańców; 14.7%) lub bardzo duże (powyżej 500 tysięcy mieszkańców; 11.5%). Większość osób badanych posiadała średnie wykształcenie (41.7% badanej próby) lub kolejno podstawowe (34.1%) i wyższe (24.2%). Najwięcej osób badanych pochodziło z najbardziej licznych województw mazowieckiego, śląskiego i wielkopolskiego, zaś najmniej, z lubuskiego, podlaskiego oraz świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego.

Szczegółową mapę przedstawiającą rozkład osób badanych w podziale na województwa przedstawiono na Rysunku 1. Udzielając odpowiedzi na pytanie odnoszące się wobec preferencji politycznych (tj., Na kandydata/kandydatkę której partii oddał/oddalabyś swój głos, gdyby wybory parlamentarne odbyły się w najbliższą niedzielę?), większość respondentów (34.9%) wskazała Koalicję Obywatelską lub Zjednoczoną Prawicę (21%). Spośród pozostałych trzech partii aktualnie znajdujących się w rządzie, poparcie rozłożyło się w sposób zbliżony: 9.9% osób zadeklarowało poparcie dla Konfederacji, 9.5% dla Lewicy oraz 8.7% dla Trzeciej Drogi. Około co dziesiąta osoba, odmówiła odpowiedzi lub zadeklarowała brak udziału w wyborach (oba, 7.1%), zaś pozostała część respondentów (1.6%) wskazała na inną partię.

RYSUNEK 1.

Mapa przedstawiająca pochodzenie osób badanych ze względu na województwo.

Sposób pomiaru

Ciemna triada osobowości. W celu pomiaru cech ciemnej triady osobowości (Paulhus, Williams, 2002) wykorzystano wystandaryzowane narzędzie jakim jest Dark Triad Dirty Dozen (Jonason, Webster, 2010; w polskiej adaptacji: Czarna i in., 2016). Kwestionariusz ten składa się z dwunastu pozycji

testowych (po cztery na każdą cechę), co do których osoby badane ustosunkowują się za pomocą siedmiopunktowej skali Likerta sięgającej od 1 (*zdecydowanie się nie zgadzam*) do 7 (*zdecydowanie się zgadzam*). Kwestionariusz ten charakteryzuje się dobrymi właściwościami psychometrycznymi, które

zostały zweryfikowane w kilkudziesięciu krajach w ośmiu światowych regionach (Rogoza i in., 2021). W obecnym badaniu, współczynniki spójności wewnętrznej dla wszystkich podskal okazały się dobre: $\alpha_{\text{narcyzm}} = .85$; $\alpha_{\text{psychopatia}} = .79$; oraz $\alpha_{\text{makiawelizm}} = .86$.

Postawy wobec zakładanych efektów Zielonego Ładu. W celu zbadania nieświadomionego stosunku wobec Zielonego Ładu, skonstruowano krótkie narzędzie składające się z pięciu pozycji testowych, które odnosiły się do zakładanych efektów

TABELA 1.

Treść pozycji testowych wraz z ładunkami czynnikowymi oraz podstawowymi statystykami opisowymi skali postaw wobec zakładanych efektów Zielonego Ładu

POZYCJA	M	SD	ŁADUNEK CZYNNIKOWY
Preferuję kupowanie żywności, do produkcji której używa się jak najmniej środków ochrony roślin	3.97	1.00	.60
Jestem zwolennikiem/zwolenniczką strategii „od pola do stołu” i chętnie kupuję żywność bezpośrednio od rolników	3.96	1.02	.50
Jestem skłonny/a zapłacić więcej za produkty rolne, które pochodzą ze zdrowszej gleby (np. mniej nawożonej, cyklicznie ugorowanej)	3.66	1.16	.71
Uważam, że w sklepach powinien być większy dostęp do żywności ekologicznej	3.83	1.09	.71
Dbanie o dobrostan zwierząt jest ważnym elementem hodowli	4.37	0.92	.61

Negatywistyczna postawa wobec Zielonego Ładu. W dodatku do oceny nieświadomionego stosunku wobec zakładanych efektów Zielonego Ładu, w badaniu uwzględniono również skalę do pomiaru całkowitego negatywizmu Zielonego Ładu. Opracowano trzy pozycje testowe, wobec których osoby badane ustosunkowywały swoją zgodę lub niezgodę posługując się pięciostopniową skalą Likerta od 1 (*zdecydowanie nie zgadzam się z tym stwierdzeniem*) do 5 (*zdecydowanie zgadzam się z tym stwierdzeniem*). Wykres osypiska potwierdził

TABELA 2.

Treść pozycji testowych wraz z ładunkami czynnikowymi oraz podstawowymi statystykami opisowymi skali negatywistycznej postawy wobec Zielonego Ładu

POZYCJA	M	SD	ŁADUNEK CZYNNIKOWY
Zielony Ład zniszczy polskie rolnictwo	3.69	1.26	.86
Zielony Ład to zamach na polskie prawo oraz dobrobyt Polaków	3.65	1.29	.93
Zielony Ład to bzdura, a najlepszym przykładem jest zakaz uprawy własnych warzyw i owoców	3.85	1.30	.70

Postawy wobec importu z Ukrainy. W badaniu dokonano również pomiaru stosunku wobec importowania towarów z Ukrainy. W tym celu, skonstruowano narzędzie składające się z trzech pozycji testowych, wobec których osoby badane ponownie ustosunkowywały swoją zgodę lub niezgodę posługując się pięciostopniową skalą Likerta od 1 (*zdecydowanie nie zgadzam się z tym stwierdzeniem*) do 5 (*zdecydowanie zgadzam się z tym stwierdzeniem*). Wyniki eksploracyjnej analizy czynnikowej potwierdziły zakładaną jednoczynnikową strukturę. Obliczone ładunki czynnikowe

realizacji założeń Zielonego Ładu. Pełna treść opracowanych pozycji testowych, wraz z ładunkami czynnikowymi (metoda ekstrakcji: osi głównych) przedstawiona jest w Tabeli 1. Skala okazała się również spójna wewnętrznie, co uzasadnia wykorzystanie jej w dalszych etapach analiz ($\alpha = .76$). Wysoki wynik na tej skali oznacza silną preferencję sięgania po produkty pochodzące z ekologicznych i lokalnych źródeł. Osoby te preferują ekologiczną jakość (np. mniejsza ilość środków ochrony roślin) nad ich końcową ceną zakupu.

zakładaną jednoczynnikową strukturę skali, która również okazała się spójna wewnętrznie ($\alpha = .87$). Wysoki wynik na tej skali oznacza skrajnie negatywną postawę wobec koncepcji Zielonego Ładu. Odnosi się ona do silnie emocjonalnego stosunku, bez uwzględnienia kwestii merytorycznych (np. odnosząc się do nieistniejących treści takich jak zakaz uprawy warzyw we własnych ogródkach). Pełna treść pozycji testowych, wraz z podstawowymi statystykami opisowymi i ładunkami czynnikowymi przedstawiona została w Tabeli 2.

(oraz podstawowe statystyki opisowe i treść poszczególnych pozycji testowych) zamieszczono w Tabeli 3. Siła wszystkich ładunków czynnikowych okazała się odpowiednia, podobnie jak spójność wewnętrzna ($\alpha = .79$). Osoby uzyskujące wysokie wyniki na tej skali postrzegają import towarów z Ukrainy jako zagrożenie dla polskiej i europejskiej polityki rolnej. Uważają one, że należy wprowadzić procedury, które sprawią, że import będzie możliwy, jednak z zachowaniem dbałości o jakość produktu, która powinna odpowiadać standardom rynku rolnego UE.

TABELA 3.

Treść pozycji testowych wraz z ładunkami czynnikowymi oraz podstawowymi statystykami opisowymi skali postaw wobec importu towarów z Ukrainy

POZYCJA	M	SD	ŁADUNEK CZYNNIKOWY
Napływ zbóż i innych towarów z Ukrainy zagraża polskiej i europejskiej polityce rolnej	4.19	1.01	.85
Towary, które są importowane z Ukrainy powinny spełniać te same kryteria (np. w kontekście stosowania środków ochrony roślin, dbania o dobrostan zwierząt), które muszą spełniać te produkowane wewnątrz UE	4.65	0.72	.76
Do czasu wypracowania sensownych i uczciwych rozwiązań regulacyjnych należy ograniczyć import z Ukrainy, aby zabezpieczyć polski rynek	4.42	0.87	.92

Stosunek wobec rolników, protestów, Zielonego Ładu i importu towarów z Ukrainy

W ostatniej części badania dokonano pomiaru stosunku wobec polskich rolników, protestów rolników polegających na blokowaniu dróg, Zielonego Ładu oraz importu towarów z Ukrainy. Osobom badanym kolejno przedstawiono wszystkie z nich oraz poproszono o ocenę swoich uczuć wobec nich. Respondenci udzielali odpowiedzi za pomocą

bipolarnej skali odpowiedzi, na której wartości ujemne oznaczały negatywny stosunek, wartość zero oznaczała neutralny stosunek, zaś wartości pozytywne – stosunek pozytywny. Ograniczono możliwość odpowiedzi do przedziału od -5 (*zdecydowanie negatywny*) do +5 (*zdecydowanie pozytywny*).

3

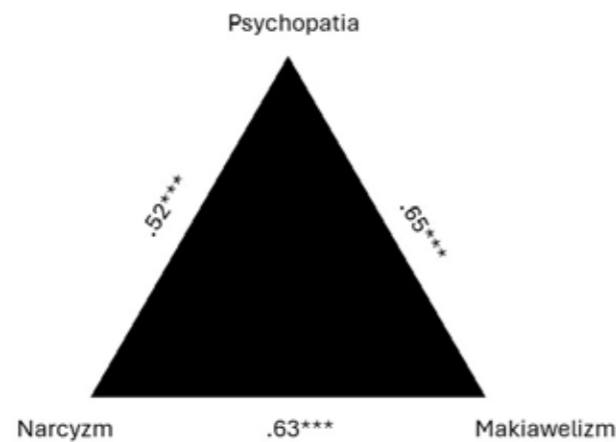
WYNIKI

W pierwszej kolejności przeanalizowano relacje pomiędzy ciemnymi cechami osobowości (tj., narcyzmem, psychopatią i makiawelizmem) a postawami wobec Zielonego Ładu oraz importu z Ukrainy. Zgodnie z oczekiwaniami oraz jak przedstawiono na Rysunku 2, wszystkie ciemne cechy osobowości okazały się umiarkowanie pozytywnie powiązane ze sobą. Następnie, w drodze analizy korelacji z wykorzystaniem współczynnika r Pearsona, przeanalizowano związki ciemnych cech osobowości z badanymi postawami. Wyniki analizy przedstawiono w Tabeli 4. Wyniki przeprowadzonej analizy wskazały, że wynik na skali narcyzmu nie był powiązany z ani z zakładanymi efektami zielonego ładu, ani z negatywną wizją, ani z postawą wobec importu towarów z Ukrainy. W przypadku psychopatii i makiawelizmu, odnotowano istotną ujemną relację w stosunku do zakładanych efektów zielonego

ładu. Wraz ze wzrostem tych cech, malał poziom poparcia wobec efektów zielonego ładu (aczkolwiek siła tej relacji była niska). W odniesieniu do postaw wobec importu towarów z Ukrainy, jedynie wyższy poziom psychopatii okazał się nieznacznie wiązać z niższymi wynikami w zakresie tej skali. W przypadku negatywistycznej postawy wobec Zielonego Ładu, żadna z trzech cech ciemnej triady osobowości nie okazała się być skorelowana. W ostatnim kroku, przeanalizowano relacje ciemnych cech osobowości wobec stosunku do Polskich rolników, protestów polegających na blokowaniu dróg, odczuć związanych z Zielonym Ładem oraz odczuć w stosunku do importowanych towarów z Ukrainy. Wyniki przeprowadzonych analiz korelacji wykazały na zupełny brak związków pomiędzy ciemnymi cechami osobowości a badanymi postawami.

RYSUNEK 2.

Relacje pomiędzy cechami ciemnej triady osobowości.

Adnotacja. Wszystkie współczynniki korelacji prezentowane na rysunku są istotne na poziomie $p < .001$, co zostało oznaczone za pomocą ***.

TABELA 4.

Relacje pomiędzy ciemnymi cechami osobowości a postawami wobec Zielonego Ładu oraz importu towarów z Ukrainy

POZYCJA	M	SD	EFEKTY ZŁ	NEGATYWIZM ZŁ	IMPORT Z UKRAINY
Narcyzm	2.81	1.33	-.05	.01	.01
Psychopatia	2.36	1.23	-.33***	.03	-.18***
Makiawelizm	2.12	1.22	-.24***	-.02	-.10

*** $p < .001$ Adnotacja. Zł = Zielony Ład.

Czy Polacy różnią się w postawach wobec Zielonego Ładu?

Aby zbadać, czy w całej badanej próbie respondenci osiągnęli wyższe wyniki w stosunku do poparcia zakładanych efektów Zielonego Ładu, negatywistycznej postawy oraz postawy wobec importowania towarów z Ukrainy, wykonano testy t dla prób zależnych, których wyniki przedstawiono w Tabeli 5. Wyniki przeprowadzonych testów wykazały, że osoby badane uzyskiwały wyższe wyniki w zakresie poparcia dla efektów Zielonego Ładu aniżeli wyniki w zakresie negatywistycznej postawy. Różnica ta jednak Zarówno poparcie dla efektów jak i negatywizm, okazała się jednak nieznaczna ($d = .17$) w

porównaniu do postrzegania importu towarów z Ukrainy jako zagrażających (kolejno, $d = .52$ oraz $d = .64$). Przytłaczająca większość respondentów (80.9%) wskazała, że zgadza się z postrzeganiem importu jako realnego zagrożenia, zaś niemal połowa (47.2%) wskazała, że zdecydowanie się zgadza. Uzyskane wyniki wskazują na rozdźwięk pomiędzy postawami wobec Zielonego Ładu oraz jednocześnie wskazują na bardzo wysoki poziom zgodności w zakresie postrzegania importu z Ukrainy jako zagrożenia.

TABELA 5.

Różnice w średnich poziomach mierzonych postaw w całej próbie

POZYCJA	M	SD	$t_{(vs.1)}$	$t_{(vs.2)}$	P
1. Efekty Zielonego Ładu	3.96	0.75			.010
2. Negatywizm Zielonego Ładu	3.73	1.14	2.61		< .001
3. Import towarów z Ukrainy	4.42	0.73	8.19	10.10	< .001

*** $p < .001$

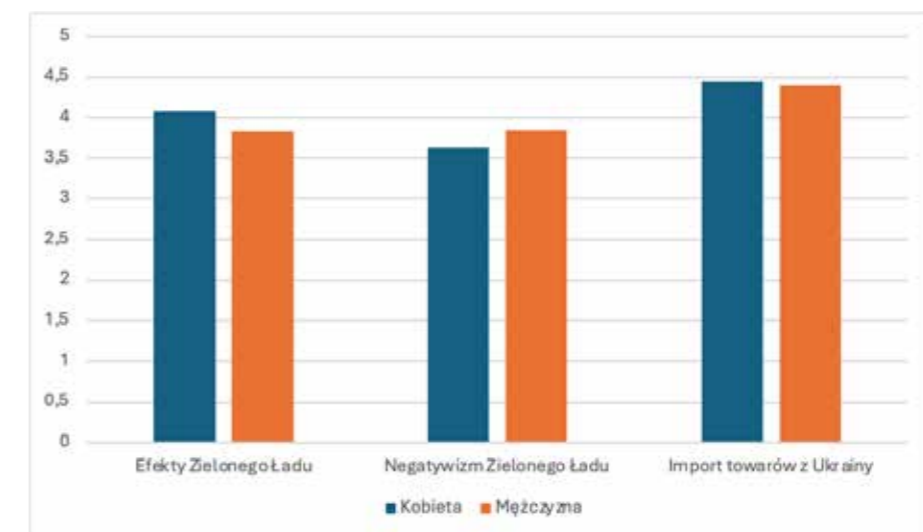
Różnice ze względu na płeć

W celu zbadania różnic międzypłciowych w zakresie percepcji postaw efektów Zielonego Ładu, jego negatywizmu oraz stosunku wobec importowania towarów z Ukrainy, wykonano testy t dla prób niezależnych. Średnie wyniki ze względu na płeć przedstawiono na Rysunku 3. Istotne różnice międzypłciowe odnotowano jedynie w zakresie postrzegania efektów Zielonego Ładu – kobiety uzyskały istotnie wyższe wyniki niż mężczyźni, a siła tego efektu była umiarkowana ($t = 2.58$; $p = .011$; $d = .33$).

W przypadku negatywistycznej postawy – wynik okazał się zbliżony do granicy istotności, wskazując, że mężczyźni mogli osiągnąć potencjalnie wyższe wyniki w zakresie tej skali, jednak różnica ta była mała ($t = 1.46$; $p = .144$; $d = .19$). W przypadku stosunku wobec importowania towarów z Ukrainy – zarówno kobiety jak i mężczyźni osiągnęli wysokie wyniki na tej skali, co przełożyło się na brak różnic między porównywanymi grupami ($t = 0.59$; $p = .555$; $d = .08$).

RYSUNEK 3.

Średnie wyniki w zakresie badanych postaw w podziale na płeć.

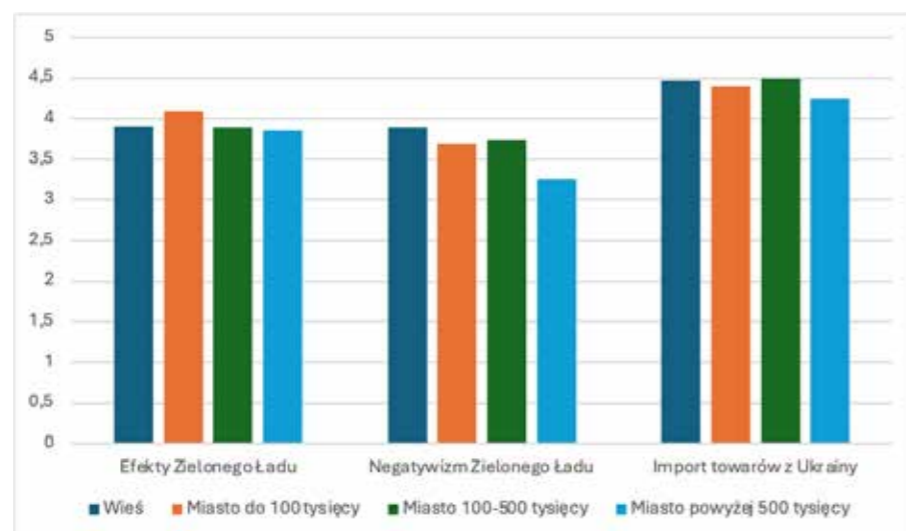
Różnice ze względu na miejsce zamieszkania

W celu weryfikacji, czy miejsce zamieszkania wpływa na postawy wobec Zielonego Ładu, wykonano jednoczynnikową analizę wariancji (ANOVA). Średnie wyniki badanych osób przedstawiono na Rysunku 4. Wyniki ANOVA wykazały na brak istotnych różnic w zakresie postrzegania efektów Zielonego Ładu ($F = 1.42$; $p = .238$) jak również stosunku wobec importowania towarów z Ukrainy ($F = 0.86$; $p = .462$). Wynik w zakresie negatywistycznej postawy okazał się na

granicy tendencji ($F = 2.45$; $p = .064$). Wykorzystując test post hoc Bonferroni, zbadano, czy porównywane grupy różnią się w tym zakresie. Jedyną odnotowaną różnicą okazała się pomiędzy mieszkańcami wsi oraz miast powyżej 500 tysięcy mieszkańców. Mieszkańcy wsi osiągnęli wyższe wyniki w zakresie negatywizmu ($p = .045$), jednakże wielkość tej różnicy była nieznaczna. Wyniki przeprowadzonych analiz wskazują na ograniczoną rolę miejsca zamieszkania.

RYSUNEK 4.

Średnie wyniki w zakresie badanych postaw w podziale na miejsce zamieszkania.

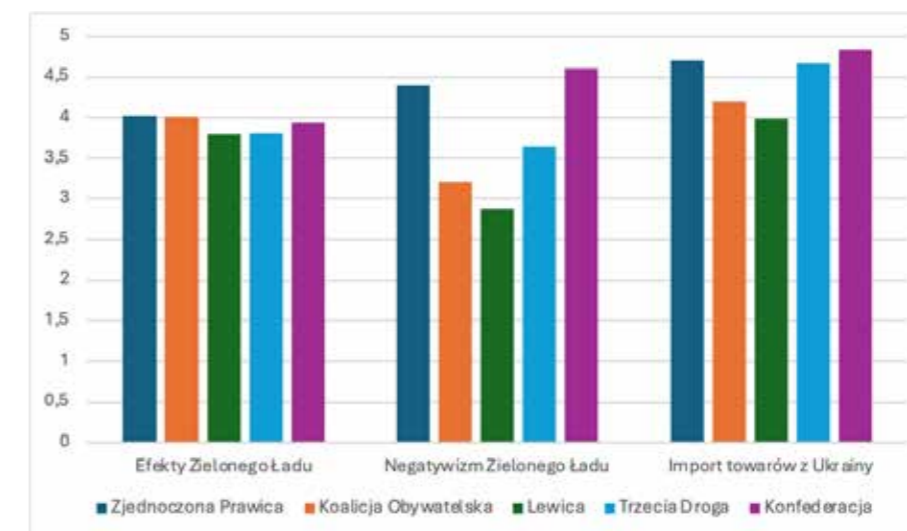
Różnice ze względu na preferencje polityczne

W ostatnim kroku, zweryfikowano, czy preferencje polityczne wpływają na stosunek wobec Zielonego Ładu oraz postrzegania zagrożenia w importowaniu towarów z Ukrainy. W tym celu, ponownie posłużono się ANOVA. Średnie wyniki w poszczególnych grupach przedstawiono na Rysunku 5. Wyniki wskazały na wyraźne istotne różnice w zakresie negatywistycznych postaw wobec Zielonego Ładu ($F = 21.11$; $p < .001$) oraz stosunku wobec importowania towarów z Ukrainy ($F = 10.44$; $p < .001$). Jednocześnie, nie wykazano żadnych różnic w odniesieniu do percepcji zakładanych efektów Zielonego Ładu – osoby badane bez względu na własne preferencje polityczne w uzyskiwały zbliżone wyniki w tym zakresie ($F = 0.72$; $p = .583$). W odniesieniu do negatywizmu, najwyższe wyniki osiągały osoby deklarujące poparcie dla Zjednoczonej Prawicy oraz Konfederacji (które nie różniły się między sobą; $p = 1.00$) w stosunku do wyborców deklarujących poparcie dla Koalicji Obywatelskiej ($p < .001$), Lewicy ($p < .001$) oraz Trzeciej Drogi

($p = .034$ w odniesieniu do Zjednoczonej Prawicy oraz $p = .014$ w odniesieniu do Konfederacji). Pomiędzy wyborcami Koalicji Obywatelskiej, Trzeciej Drogi oraz Lewicy, nie odnotowano istotnych różnic ($p > .620$). W odniesieniu do postrzegania zagrożenia w imporcie towarów z Ukrainy odnotowano zbliżone wyniki. Ponownie najwyższe rezultaty osiągnęły osoby badane deklarujące poparcie dla Zjednoczonej Prawicy oraz Konfederacji ($p = 1.00$). Ponownie, wyniki te okazały się istotnie wyższe od badanych deklarujących oddanie głosu na Koalicję Obywatelską ($p < .001$) oraz Lewicę ($p < .001$). Różnica w odniesieniu zaobserwowanych wyników szczególnie odnosiła się do wyborców deklarujących poparcie dla Trzeciej Drogi, którzy osiągnęli takie same wyniki jak badani deklarujący poparcie dla Zjednoczonej Prawicy ($p = 1.00$) oraz Konfederacji ($p = 1.00$). Ponadto, uzyskany przez nich wynik okazał się wyższy od wyników osób deklarujących poparcie dla Koalicji Obywatelskiej ($p = .039$) oraz Lewicy ($p = .007$).

RYSUNEK 5.

Średnie wyniki w zakresie badanych postaw w podziale na preferencje polityczne.

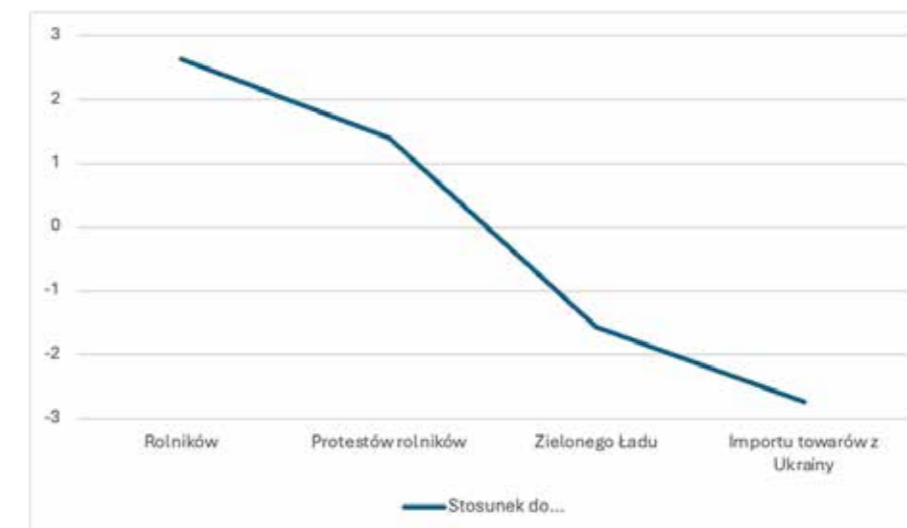
Polaryzacja wizerunku Polskiego Rolnika

W kolejnym etapie analiz zbadano jaki stosunek mają osoby biorące udział w badaniu wobec rolników, protestów, importu towarów z Ukrainy oraz Zielonego Ładu. Ogólnie, wszystkie analizowane zmienne różniły się od zera ($t > 6.36$; $p < .001$), co wskazuje, że badani określili swój stosunek jako wyraźnie pozytywny lub negatywny. Badana próba wskazała na pozytywny stosunek zarówno wobec rolników jak i protestów polegających na blokowaniu dróg. Wyniki testu t dla prób zależnych wykazały, że rolnicy są postrzegani w bardziej przychylnym świetle niż protesty ($t = 9.20$; $p < .001$; $d = .58$). W przypadku Zielonego Ładu jak również importowania towarów z Ukrainy – osoby badane miały negatywny stosunek, jednak w

ocenie badanych, najmniejszym poparciem cieszył się import towarów z Ukrainy ($t = 6.56$; $p < .001$). Zaobserwowane wyniki ułożyły się w wyraźny trend liniowy. Zależności te zostały potwierdzone w analizie korelacji, gdzie stosunek do rolników wysoko dodatnio korelował ze stosunkiem do protestów ($r = .79$; $p < .001$), a zarówno poparcie dla rolników jak i protestów – ujemnie korelowały z poparciem dla Zielonego Ładu (kolejno; $r = -.37$, $-.39$; $p < .001$) jak i importu towarów z Ukrainy (kolejno; $r = -.30$, $-.32$; $p < .001$). Wraz ze wzrostem poparcia dla Zielonego Ładu – wzrastało również poparcie dla importowania towarów z Ukrainy ($r = .50$; $p < .001$).

RYSUNEK 6.

Stosunek do rolników, protestów rolników, Zielonego Ładu oraz importu towarów z Ukrainy.

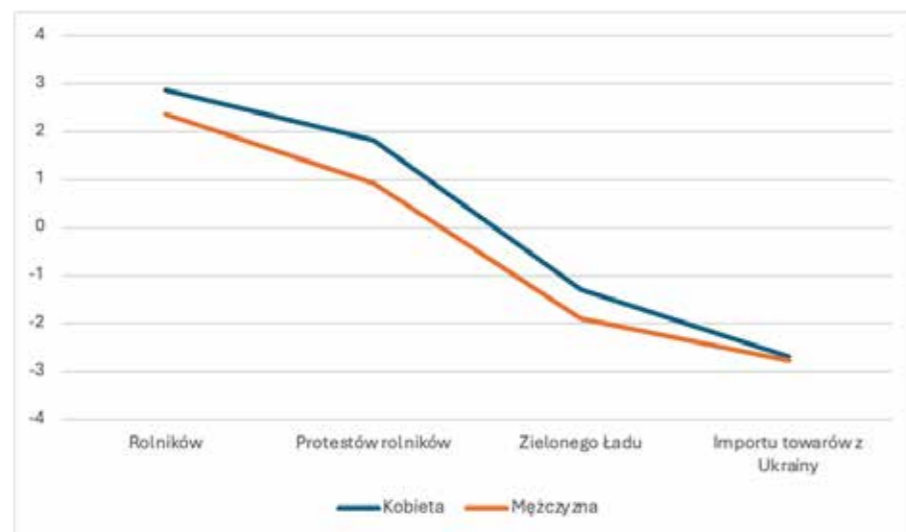
Różnice ze względu na płeć

Średnie wyniki stosunku do analizowanych zmiennych ze względu na płeć przedstawiono na Rysunku 7. Wyniki przedstawione ze względu na płeć okazały się zbliżone do wyników analizowanych na całej próbie. Ponownie, wszystkie postawy okazały się istotnie różne od zera ($p < .001$) – pozytywne wobec rolników oraz protestów rolników i negatywne w

stosunku do Zielonego Ładu oraz importu towarów z Ukrainy. Wyniki testów t dla prób niezależnych potwierdziły brak różnic między płciowymi ($t < 1.58; p > .116$) z wyjątkiem poparcia dla protestów rolników – okazało się ono nieznacznie niższe w grupie mężczyzn ($t = 2.02; p = .045$).

RYSUNEK 7.

Stosunek do rolników, protestów rolników, Zielonego Ładu oraz importu towarów z Ukrainy ze względu na płeć

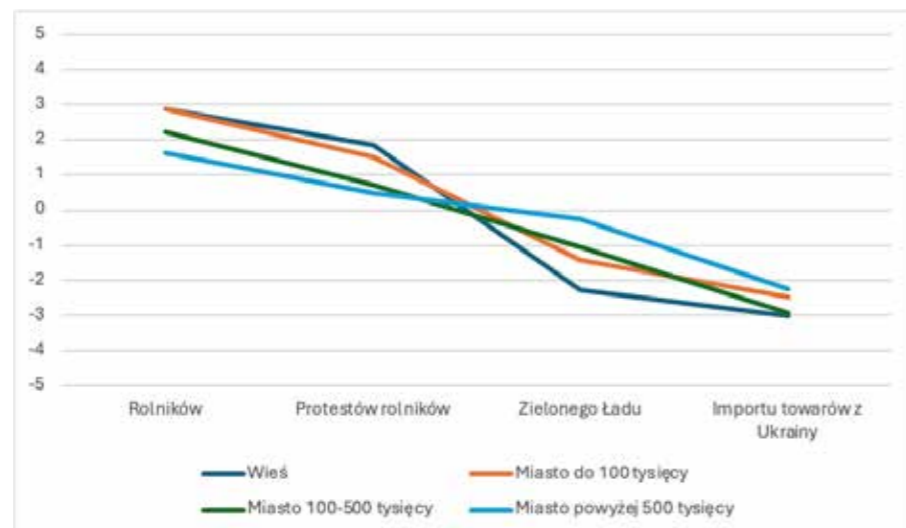
Różnice ze względu na miejsce zamieszkania

Stosunek do rolników, obojętnie od miejsca zamieszkania okazał się pozytywny ($p < .016$), zaś stosunek wobec importowania towarów z Ukrainy – negatywny ($p < .001$). W przypadku stosunku do protestów rolników polegających na blokowaniu dróg jak również i Zielonego Ładu, osoby mieszkające na wsiach oraz małych miastach, miały pozytywny stosunek ($p < .001$), zaś mieszkańcy dużych (kolejno, $p = .267; p = .053$) i bardzo dużych miast – neutralny (kolejno, $p = .632; p = .316$). Wyniki ANOVA

wskazały, że miejsce zamieszkania różnicuje osoby badane jedynie w stosunku do Zielonego Ładu ($F = 4.52; p = .004$), zaś pozostałe różnice okazały się nieistotne ($F < 2.08; p > .103$). Test post hoc Bonferroni wykazał, że jedyna istotna różnica w tym zakresie odnotowana jest pomiędzy mieszkańcami wsi a mieszkańcami miast powyżej 500 tysięcy – wyniki wskazują na znacznie bardziej negatywny stosunek wobec Zielonego Ładu mieszkańców wsi niż wielkich aglomeracji miejskich ($p = .006$).

RYSUNEK 8.

Stosunek do rolników, protestów rolników, Zielonego Ładu oraz importu towarów z Ukrainy ze względu na płeć

Różnice ze względu na preferencje polityczne

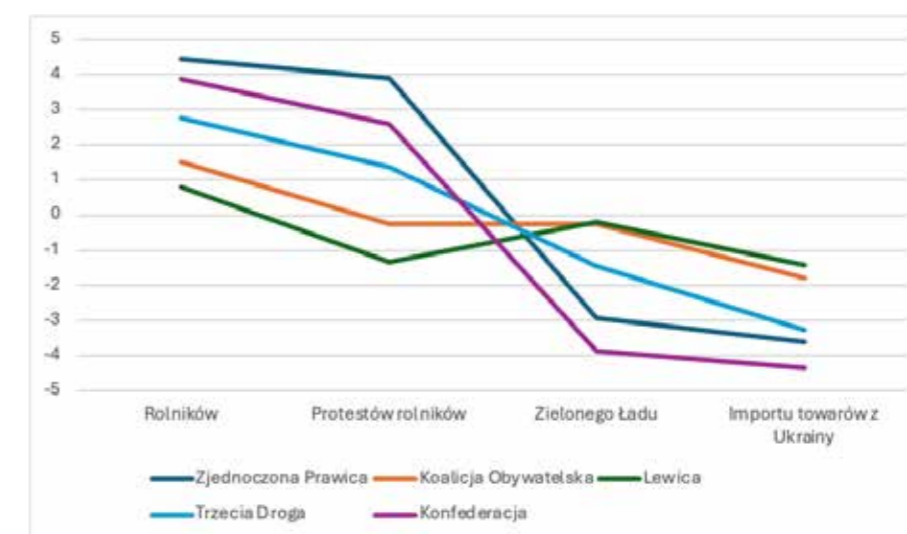
Średnie wyniki w podziale na preferencje polityczne zostały przedstawione na Rysunku 9. W odniesieniu do stosunku wobec rolników, pozytywny stosunek mieli wyborcy Zjednoczonej Prawicy, Konfederacji, Trzeciej Drogi oraz Koalicji Obywatelskiej ($p < .001$), zaś neutralny – badani deklarujący poparcie dla Lewicy ($p = .140$). Wyniki ANOVA wskazały, że obserwowane różnice są istotne ($F = 15.49; p < .001$). Wyniki testu post-hoc Bonferroni wskazały, że wynik osiągnięty przez wyborców Zjednoczonej Prawicy oraz Konfederacji był wyższy niż wyniki wyborców Koalicji Obywatelskiej oraz Lewicy ($p < .001$). Badani deklarujący poparcie dla Trzeciej Drogi nie różnili się ani od wyborców deklarujących poparcie dla Zjednoczonej Prawicy i Konfederacji, ani od tych deklarujących poparcie dla Koalicji Obywatelskiej i Lewicy. Podobne wyniki osiągnięto w przypadku stosunku do protestów rolników, gdzie wyniki ANOVA wskazały na istotne zróżnicowanie ($F = 19.85; p < .001$). Wyborcy Zjednoczonej Prawicy, Konfederacji oraz Trzeciej Drogi – miały zdecydowanie pozytywny stosunek ($p < .001$). Tymczasem, stosunek osób deklarujących poparcie dla Koalicji Obywatelskiej okazał się neutralny ($p = .276$), zaś wyborców Lewicy – negatywny ($p = .012$). Tym razem, wynik wyborców Zjednoczonej Prawicy okazał się ponownie zbliżony do wyniku wyborców Konfederacji ($p = .862$) ale różny od wyniku osiąganego przez wyborców Koalicji Obywatelskiej oraz Lewicy ($p < .001$). Wynik osiągnięty przez wyborców Trzeciej Drogi okazał się wartością środkową – nie różnił się on od wyniku osób deklarujących poparcie dla Konfederacji ($p = 1.00$) ani Koalicji Obywatelskiej ($p = .324$), natomiast był niższy od wyniku osiągniętego przez wyborców Zjednoczonej Prawicy

($p = .015$) zaś wyższy od wyniku osiągniętego przez wyborców Lewicy ($p = .038$).

W odniesieniu do stosunku wobec Zielonego Ładu, wyniki ANOVA wskazały na istotne różnice pomiędzy porównywanymi grupami ($F = 14.96; p < .001$). Swoj stosunek negatywnie ocenili badani deklarujący poparcie dla Zjednoczonej Prawicy, Konfederacji oraz Trzeciej Drogi ($p < .001$), zaś wyborcy Koalicji Obywatelskiej ($p = .378$) oraz Lewicy ($p = .607$) mieli neutralny stosunek. Neutralny stosunek tych wyborców, okazał się istotnie różny od postawy wyborców Konfederacji i Zjednoczonej Prawicy ($p < .001$) ale zbliżony do postawy wyborców Trzeciej Drogi ($p > .614$). Wynik osiągnięty przez wyborców Trzeciej Drogi był zbliżony, wobec tego osiągniętego przez osoby deklarujące oddanie głosu na Zjednoczoną Prawicę ($p = .306$) ale wyższy od osób deklarujących oddanie głosu na Konfederację ($p = .021$). Na koniec, badani oceniając swój stosunek wobec importowania towarów z Ukrainy. Wyniki ANOVA wskazały na zróżnicowanie ($F = 9.46; p < .001$), jednakże bez względu na preferencje wyborcze, wszyscy badani ocenili go negatywnie ($p < .014$). Najbardziej negatywny stosunek miały osoby badane, które zadeklarowały oddanie głosu na Konfederację oraz Zjednoczoną Prawicę, jednakże był on tylko bardziej negatywny w odniesieniu do wyborców Koalicji Obywatelskiej i Lewicy ($p < .001$). Stosunek wyborców Trzeciej Drogi był równie negatywny jak ten wyborców Zjednoczonej Prawicy i Konfederacji ($p = 1.00$) jak również Koalicji Obywatelskiej i Lewicy ($p > .122$).

RYSUNEK 9.

Stosunek do rolników, protestów rolników, Zielonego Ładu oraz importu towarów z Ukrainy ze względu na preferencje polityczne.

4

OMÓWIENIE WYNIKÓW

W obliczu zmian wprowadzanych w ramach Zielonego Ładu, w wielu krajach, w tym w Polsce odbyły się masowe protesty rolników, którzy wyrażali w ten sposób swój sprzeciw. Celem niniejszego raportu była ocena, czy podjęte przez nich działania przyczyniły się do polaryzacji polskiego społeczeństwa. W pierwszej części niniejszego raportu analizie poddano, czy cechy ciemnej triady osobowości (tj., narcyzm, makiawelizm i psychopatia; Paulhus, Williams, 2002) będą powiązane z postawami związanymi z poparciem efektów Zielonego Ładu, jego negatywistycznej wizji oraz poparciem dla zakazu importu towarów z terytorium Ukrainy. Zmienne te wybrano, gdyż wprost odnosiły się do najważniejszych haseł prezentowanych w trakcie protestów, tak więc mających największe znaczenie społeczne. Wyniki analiz wskazały, że ciemne cechy osobowości nie mają dużego przełożenia na postawy czy też stosunek do rolników oraz poruszanych przez nich kwestii. Dokładniej, narcyzm okazał się w ogóle nie być powiązany z żadną z analizowanych zmiennych. Wynik ten można interpretować w kategoriach myślenia skoncentrowanego na sobie, typowego dla narcyzmu (Kowalski i in., 2021). W sytuacji, w której dane zachowanie nie tworzy potencjału do wzmocnienia wielkościowego obrazu siebie, angażowanie się z perspektywy osób osiągających wysokie wyniki na skali narcyzmu – jest bezcelowe (Back i in., 2013). Badanie Rogoza i współpracowników (2022) wskazało możliwe powody, dla których osoby osiągające wysokie wyniki w cechach ciemnej triady osobowości mogą angażować się w zachowania polityczne. Wskazali, że narcyzm wiąże się z zachowaniami politycznymi tylko w sytuacji, w której możliwe jest „ugranie czegoś dla siebie”. W badaniu tym wykazano również, że podczas gdy makiawelizm umiarkowanie łączy się z partycypacją polityczną, psychopatia uwidacznia się w sytuacjach, w których można siać chaos i zamęt, dając ekspresję własnym, społecznie nieakceptowanym zachowaniom, które w innej sytuacji mogłyby podlegać pewnej karze. Opisany wzorzec zachowania również częściowo został uchwycony w obecnym badaniu – psychopatia najmocniej wiązała się z większym poparciem dla importu towarów z Ukrainy, co mogłoby prowadzić do dalszej eskalacji problemu. Ponadto, psychopatia wiązała się ujemnie z poparciem wobec efektów Zielonego Ładu. Skala ta obejmowała różnorodne pozycje, związane z troską o ekologię czy dbaniem o dobrostan zwierząt. Wynik ten nie jest zaskakujący, gdyż dystynktywną cechą psychopatii jest szeroko rozumiana anomia, zaś agresja wobec zwierząt jest jednym z pierwszych behawioralnych wskaźników rozwoju cech osobowości psychopatycznej (Cleckley, 1941; Hare & Neumann, 2008). Zaobserwowane efekty, okazały się jednakże słabe, co pozwala stwierdzić, że mroczne cechy osobowości – na poziomie ogólnym – nie były istotnymi czynnikami związanymi z zainicjowaniem oraz prowadzeniem

protestów ani nie prowadziły do zwiększenia polaryzacji pomiędzy badanymi.

W kolejnej części badania, analizowano jak osoby badane oceniają swój stosunek wobec Zielonego Ładu. W tym celu, zbadano postawę ukrytą – pytając badanych o stosunek wobec efektów Zielonego Ładu, oraz otwartą – pytając wprost o ocenę Zielonego Ładu samego w sobie. Ponadto, ocenie poddano postawę wobec importu towarów z Ukrainy, a następnie zbadano stosunek wobec rolników, protestów polegających na blokowaniu dróg, Zielonego Ładu oraz importu towarów z Ukrainy. Wyniki przeprowadzonych analiz pozwoliły uchwycić kilka interesujących wniosków. Po pierwsze, większość badanej próby, co do zasady jest zgodna z założeniami Zielonego Ładu. Oznacza to, że większość osób badanych jest skłonna zapłacić więcej za produkty pochodzenia ekologicznego, chętniej sięgali po produkty, do których używa się mniej środków ochrony roślin, chcieliby mieć większą możliwość kupowania bezpośrednio od producentów oraz uważają, że dbanie o dobrostan zwierząt jest ważne. Wyniki przeprowadzonych analiz wskazały, że co do zasady – kwestie te popiera zdecydowana większość osób badanych – zarówno kobiety jak i mężczyźni, osoby ze wsi i z metropolii czy osoby deklarujące swoje poparcie dla Konfederacji i dla Lewicy. Systematyczny brak różnic wskazuje, że co do zasady, polskie społeczeństwo popiera proekologiczny charakter planowanych zmian.

Niemniej jednak, sytuacja ulega bezpośrednio odnosząc się do Zielonego Ładu. Zbliżona ilość osób jednocześnie popiera efekty Zielonego Ładu jak również jest zadeklarowanym przeciwnikiem jego wprowadzenia. Ponadto, poparcie dla takiej negatywistycznej postawy wobec Zielonego Ładu okazało się polaryzować społeczeństwo – zwłaszcza mieszkańców wsi (którzy byli nastawieni najbardziej krytycznie) oraz mieszkańców metropolii (którzy byli bardziej przychylnie nastawieni). Polaryzację można było również zaobserwować ze względu na preferencje polityczne. Wyniki osiągnięte przez badanych deklarujących poparcie dla Lewicy oraz Koalicji Obywatelskiej były wyraźnie niższe niż te osiągnięte przez badanych deklarujących poparcie dla Konfederacji oraz Zjednoczonej Prawicy. Wyborcy Trzeciej Drogi, systematycznie plasowali się pośrodku, mając wspólne i sprzeczne elementy zarówno z jedną jak i z drugą stroną sceny politycznej. Wyniki te były również widoczne w ocenie stosunku wobec Zielonego Ładu – podczas gdy wyborcy Konfederacji i Zjednoczonej Prawicy jak i Trzeciej Drogi mieli zdecydowanie negatywny stosunek, wyborcy Koalicji Obywatelskiej i Lewicy mieli neutralny. Wynik ten oznacza, że Zielony Ład, ostatecznie nie

cieszy się pozytywną opinią w polskim społeczeństwie, a co najwyżej neutralną. Mając na uwadze, że większość Polaków zgadza się z podstawowymi efektami Zielonego Ładu, oznacza to, że przed wprowadzeniem programów, warto postawić na działania edukacyjne polegające na tłumaczeniu założeń i efektów, dzięki czemu mieszkańcy UE byłiby świadomi celów zmiany. Działania te ograniczyłyby również rozpowszechnianie się fake newsów, które skutecznie polaryzują społeczeństwa.

Czy protesty rolników doprowadziły do jeszcze większego spolaryzowania Polaków, czy też odwrotnie? Wyniki przeprowadzonych analiz wskazują, że rolnicy cieszą się pozytywnym wizerunkiem zarówno u kobiet i u mężczyzn, jak i u mieszkańców wsi i miast. Nieznaczna polaryzacja można było jednak zaobserwować ze względu na preferencje polityczne. W odniesieniu do stosunku wobec rolników, wyborcy deklarujący oddanie głosu na wszystkie partie z wyjątkiem Lewicy – mieli pozytywny obraz polskiego rolnika. Tymczasem, wyborcy Lewicy oceniali rolników neutralnie. W przypadku oceny protestów polegających na blokowaniu dróg, wsparcie dla rolników okazało się mniejsze. Wyborcy Zjednoczonej Prawicy, Konfederacji i Trzeciej Drogi – pozytywnie oceniali protesty, wyborcy Koalicji Obywatelskiej – neutralnie, zaś wyborcy Lewicy – negatywnie. Ponadto, wykazano również

słaby efekt, w którym mężczyźni oceniali nieznacznie bardziej negatywnie protesty rolników. Podsumowując, stosunek polskich rolników jest ogólnie rzecz biorąc – pozytywny. Prowadzone strajki doprowadziły do pogorszenia stosunku wobec rolników jedynie w wąskiej grupie osób o wyraźnych lewicowych poglądach. Wyniki tego raportu nie są w stanie wyjaśnić, czy dalsza eskalacja problemu nie doprowadziła do wzmocnienia polaryzacji – neutralny stosunek dużej grupy osób popierających Koalicję Obywatelską może być znakiem ostrzegawczym wskazującym na konieczność rozwiązania zgłaszanych problemów.

Na szczególną uwagę zasługuje ocena postaw wobec importowania towarów z Ukrainy. Ponad 80% badanych osób jest zdania, że należy wypracować uczciwe zasady współpracy, aby polski i europejski rynek rolny nie ucierpiał przez nadmierny import towarów, które nie podlegają takim samym kryteriom produkcji jak te, które są w obrębie UE. Ponadto, analiza stosunku wobec importu wykazała, że nawet jeśli występują różnice ze względu na preferencje polityczne – ostatecznie wyborcy wszystkich partii od Konfederacji po Lewicę, mają negatywny stosunek wobec importowania towarów z Ukrainy. Wyniki te wskazują na pilną potrzebę wprowadzenia odpowiednich regulacji.

BIBLIOGRAFIA

- Bakshy, E., Messing, S., Adamic, L. A. (2015). Exposure to ideologically diverse news and opinion on Facebook. *Science*, 348, 1130–1132. <https://doi.org/10.1126/science.aa11160>
- Berntzen, L. E., Kelsall, H., Hartevelde, E. (2023). Consequences of affective polarization: Avoidance, intolerance, and support for violence in the United Kingdom and Norway. *European Journal of Political Research*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12623>
- Chaabouni, S., Saidi, K. (2017). The dynamic links between carbon dioxide (CO2) emissions, health spending and GDP growth: A case study for 51 countries. *Environmental Research*, 158, 137–144. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2017.05.041>
- Christie, R., Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.
- Cleckley, H. (1941). *The mask of sanity* (1st ed.). St. Louis: Mosby.
- Czarna, A. Z., Jonason, P. K., Dufner, M., Kossowska, M. (2016). The Dirty Dozen scale: Validation of a Polish version and extension of the nomological net. *Frontiers in Psychology*, 7, 445. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00445>
- Druckman, J., Levendusky, M. (2019). What do we measure when we measure affective polarization? *Public Opinion Quarterly* 83, 114–122. <https://doi.org/10.1093/poq/nfz003>
- Furnham, A., Richards, S. C., Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10-year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7, 199–216. <https://doi.org/10.1111/spc3.12018>
- Gidron, N., Adams, J., Horne, W. (2019). Toward a comparative research agenda on affective polarization in mass publics. *APSA Comparative Politics Newsletter* 29, 30–36. Available at: <https://papers.ssrn.com/abstract=3391062>
- Górska, P. (2019). Polaryzacja polityczna w Polsce. Jak bardzo jesteście podzieleni? The Center for Research on Prejudice. http://cbu.psychologia.pl/uploads/f_bulska/Polaryzacja%20polityczna%202.pdf
- Hare, R. D., Neumann, C. S. (2008). Psychopathy as a clinical and empirical construct. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 217–246. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091452>
- Hartevelde, E., Mendoza, P., Rooduijin, M. (2022). Affective polarization and the populist radical right: Creating the hating? *Government & Opposition*, 57, 703–727. <https://doi.org/10.1017/gov.2021.31>
- Iyengar, S., Krupenkin, M. (2018). The strengthening of partisan affect. *Political Psychology*, 39, 201–218. <https://doi.org/10.1111/pops.12487>
- Iyengar, S., Sood, G., Lelkes, Y. (2012). Affect, not ideology: A social identity perspective on polarization. *Public Opinion Quarterly*, 76, 405–431. <https://doi.org/10.1093/poq/nfs038>
- Jenkinson, D. S., Adams, D. E., Wild, A. (1991). Model estimates of CO2 emissions from soil in response to global warming. *Nature*, 351, 304–306. <https://doi.org/10.1038/351304a0>
- Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2010). The Dirty Dozen: A concise measure of the Dark Triad. *Psychological Assessment*, 22, 420–432. <https://doi.org/10.1037/a0019265>
- Jones, D. N., Figueredo, A. J. (2013). The core of darkness: Uncovering the heart of the dark triad. *European Journal of Personality*, 27, 521–531. <https://doi.org/10.1002/per.1893>
- Kingzette, J., Druckman, J. N., Klar, S., Krupnikov, Y., Levendusky, M., Ryan, J. B. (2021). How affective polarization undermines support for democratic norms? *Public Opinion Quarterly*, 85, 663–677. <https://doi.org/10.1093/poq/nfab029>
- Komisja Europejska (2019). *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Europejski Zielony Ład*. Pobrano z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0016.02/DOC_1&format=PDF
- Kowalski, C. M., Rogoza, R., Saklofske, D. H., Schermer, J. A. (2021). Dark triads, tetrads, tents, and cores: Why navigate (research) the jungle of dark personality models without a compass (criterion)? *Acta Psychologica*, 221, 103455. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2021.103455>
- Krizan, K., Herlache, A. D. (2018). The narcissism spectrum model: a synthetic view of narcissistic personality. *Personality and Social Psychology Review*, 22, 3–31. <https://doi.org/10.1177/1088868316685018>
- Lelkes, Y. (2016). Mass polarization: Manifestations and measurements. *Public Opinion Quarterly*, 80, 392–410. <https://doi.org/10.1093/poq/nfw005>
- Lelkes, Y., Sood, G., Iyengar, S. (2017). The hostile audience: the effect of access to broadband internet on partisan affect. *American Journal of Political Science*, 61, 15–20. <https://doi.org/10.1111/ajps.12237>
- Levendusky, M. S. (2009). *The partisan sort: How liberals became Democrats and conservatives became Republicans*. Chicago: University Chicago Press.
- Lynam, D. R., Miller, J. D. (2015). Psychopathy from a basic trait perspective: The utility of a five-factor model approach. *Journal of Personality*, 83, 611–626. <https://doi.org/10.1111/jopy.12132>
- Najwyższa Izba Kontroli (2023). *Zboże i rzepak z Ukrainy – kto na tym zarobił, a kto stracił*. Pobrano z: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/import-zboza-z-ukrainy.html>
- Paulhus, D. L. (2014). Toward a taxonomy of dark personalities. *Current Directions in Psychological Science*, 23, 421–426. <https://doi.org/10.1177/0963721414547737>
- Paulhus, D. L., Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)
- Rada UE (2023). „Gotowi na 55”: Rada przyjmuje kluczowe akty pozwalające zrealizować cele klimatyczne na 2030 r. *Komunikat Prasowy*, 288/23. Pobrano z: <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2023/04/25/fit-for-55-council-adopts-key-pieces-of-legislation-delivering-on-2030-climate-targets/pdf/>
- Reiljan, A. (2020). Fear and loathing across party lines (also) in Europe: affective polarisation in European party systems. *European Journal of Political Research*, 59, 376–396. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12351>
- Rogoza, M., Marchlewska, M., & Szczepańska, D. (2022). Why dark personalities participate in politics? *Personality and Individual Differences*, 186, 111319. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111319>
- Rogoza, R., Ciecuch, J. (2020). Dark Triad traits and their structure: An empirical approach. *Current Psychology*, 39, 1287–1302. <https://doi.org/10.1007/S12144-018-9834-6>
- Rogoza, R., Kowalski, C. M., Saklofske, D. H., Schermer, J. A. (2022). Systematizing dark personality traits within broader models of personality. *Personality and Individual Differences*, 186, 111343. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111343>
- Rogoza, R., Żemojtel-Piotrowska, M., Jonason, P. K., Piotrowski, J., Campbell, W. K., Gebauer, J. E., Maltby, J., Sedikides, C., Adamovic, M., Adams, Byron, G., Ang, R. P., Ardi, R., Atitsogbe, K. A., Baltatescu, S., Bilić, S., Bodroza, B., Brulin, J. G., Poonoosamy, H. Y. B., Chaleeraktrakoon, T., (...) Włodarczyk, A. (2021). Structure of Dark Triad Dirty Dozen across eight world regions. *Assessment*, 28, 1125–1135. <https://doi.org/10.1177/1073191120922611>
- Seneviratne, S. I., Luthi, D., Litschi, M., Schar, C. (2006). Land-atmosphere coupling and climate change in Europe. *Nature*, 443, 205–209. <https://doi.org/10.1038/nature05095>
- Tajfel, H., Turner, J. (1986). The social identity theory of inter-group behavior. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (s. 7–24). Nelson-Hall Publishers.
- Trahair, C., Baran, L., Flakus, M., Kowalski, C. M., Rogoza, R. (2020). The structure of the Dark Triad traits: A network analysis. *Personality and Individual Differences*, 167, 110265. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110265>
- Turner-Zwinkels, F. M., van Noord, J., Kesberg, R., Garcia-Sanchez, E., Brandt, M. J., Kuppens, T., Górska, P., Marchlewska, M., Turner-Zwinkels, T. (w druku). Affective polarization and political belief systems: The role of political identity and the content and structure of political beliefs. *Personality and Social Psychology Bulletin*. <https://doi.org/10.1177/01461672231183935>
- Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 590–597. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.4.590>

A series of horizontal lines for writing, spanning the width of the white section. The lines are evenly spaced and extend from the left edge to the right edge of the white area.

newdirection.online @europeanreform

New Direction is registered in Belgium as a not-for-profit organisation and is partly funded by the European Parliament. The European Parliament and New Direction assume no responsibility for the opinions expressed in this publication. Sole liability rests with the author.